

N:o 52.

Ank. till Riksd. kansli den 24 april 1894, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förändring af villkoren för erhållande af understöd utaf allmänna medel till undervisning i slöjd för gossar.
(2:a U. A.)

I en till Riksdagen den 26 sistlidne januari aflåten proposition (n:o 36) har Kongl. Maj:t, med hänvisning till ett propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visade sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar, utan att undervisningen i folkskolans läsåmnen derigenom eftersattes, måtte af statsmedel för hvarje skola, hvori antalet slöjdande gossar uppginge till minst 10, erhålla ett årligt understöd af 75 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämne påginge minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltog i slöjdundervisningen, vore så stort, att de för denna undervisning vore delade i två eller flere afdelningar, måtte på här ofvan angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvori antalet uppginge till minst 15, erhålla likaledes ett årligt understöd af 75 kronor.

Till åberopade statsrådsprotokollet har departementschefen till en början erinrat, att, sedan Kongl. Maj:t föreslagit 1877 års Riksdag att anvisa ett anslag af 15,000 kronor till befrämjande af undervisning i slöjd för gossar vid *folkskolorna*, och Riksdagen, som ansett det ifrågasvarande statsunderstödet icke böra uteslutande komma *folkskolorna* till del, utan äfven kunna tilläggas församlingar, *hvilka på annat sätt beredde i skolåldern varande barn slöjdundervisning*, på det sättet bifallit Kongl. Maj:ts framställning, att ett ordinarie anslag anvisats till belopp af 15,000 kronor att användas till understöd åt de *församlingar, som på lämpligt sätt beredde i skolåldern varande barn undervisning i slöjd*, Kongl. Maj:t genom kungörelse den 11 september 1877 förordnat, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visat sig hafva på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i slöjd för gossar under minst fyra timmar i veckan, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersattes, kunde af statsmedel, för så vidt det beviljade anslaget dertill lemnade tillgång, *för hvarje skola* erhålla ett årligt understöd af 75 kronor.

Då slöjdundervisningen omfattats med stort intresse och införts i allt flere skolor, hade det till dess främjande anvisade statsanslaget snart visat sig otillräckligt. På Kongl. Maj:ts förslag hade därför Riksdagen år 1891 höjt detsamma till 25,000 kronor och uppfört det såsom förslagsanslag. Sedan den tiden hade Riksdagen, likaledes på Kongl. Maj:ts förslag, höjt ifrågasvarande anslag år 1889 till 75,000 kronor och år 1893 till 110,000 kronor.

Under hela den tid ifrågasvarande anslag varit stäldt till Kongl. Maj:ts förfogande — yttrar departementschefen vidare — hade stadgandena rörande vilkoren för erhållande af statsunderstöd till slöjdundervisningen varit oförändrade, ehuru dessa stadganden vid tillämpningen ej sällan blifvit olika tolkade. Föreskriften, att skoldistrikt, som anordnat undervisning i slöjd för gossar, kunde af statsmedel erhålla ett årligt understöd af 75 kronor för hvarje skola, hade t. ex. af några myndigheter tolkats så, att dylikt understöd kunde erhållas så väl för skola i egentlig mening som för grupp af slöjdande gossar eller afdelning af skola, under det andra hållit före, att det ifrågasvarande understödet finge utgå endast för skola i vanlig mening. Föreskriften att slöjdundervisningen skulle vara anordnad under minst fyra timmar i veckan hade af några uppfattats så, att undervisning i detta ämne skulle meddelas fyra timmar i hvarje vecka under hela den årliga lästiden, under det andra ansett, att man endast behöfde tillse, att undervisning i slöjd meddelades fyra gånger så många timmar, som skolan

påginge i veckor räknadt. De olika tolkningarna af meranämnda bestämmelser hade, bland annat, kunnat medföra, att ett skoldistrikt kommit att till bestridande af kostnaderna för slöjdundervisningen af statsmedel erhålla ett jämförelsevis mycket större bidrag än ett annat.

Departementschefen, som härefter erinrat, hurusom två särskilda för afhjelpande af detta missförhållande väckta motioner icke vunnit Riksdagens bifall, yttrar vidare, att ovedersägligen en förändring af villkoren för erhållande af bidrag utaf allmänna medel till bestridande af kostnaderna för undervisning i slöjd borde vidtagas.

Vid utredning af frågan, hvilka förändringar i förenämnda hänseende vore af behovet påkallade, syntes först och främst böra tillses, huruvida ifrågavarande statsbidrag borde fortfarande utgå för skola eller om det hellre borde utanordnas för slöjdgrupp.

I en stor mängd skolor på landet vore antalet af dem, som deltog i slöjdundervisningen, ej större, än att de kunde undervisas tillsammans. Enligt uppgifter, som inforrats från de särskilda skoldistrikten, hade år 1892 funnits på landsbygden:

omkring 170 skolor med	4—9	slöjdande gossar
» 446 »	» 10—14	» »
» 300 »	» 15—19	» »
» 240 »	» 20—24	» »

I dessa skolor vore det ej behöfligt att för antalets skull indela dem, som anmält sig till deltagande i slöjdöfningarna, i särskilda grupper, enär erfarenheten gafve vid handen, att en lärare kunde tillfredsställande undervisa omkring 25 gossar tillsammans. Mångenstädes på landet skulle det dessutom vara förenadt med stora svårigheter att kunna anordna slöjdundervisning åt mer än en grupp gossar.

Af detta syntes framgå, att föreskriften, att statsbidrag till främjande af slöjdundervisningen skulle utgå för skola, utan olägenhet kunde i ett stort antal fall tillämpas, och att den sålunda kunde och borde kvarstå.

I åtskilliga folkskolor på landet äfvensom i de flesta folkskolor i städerna vore åter antalet af dem, som begagnade sig af den för dem anordnade slöjdundervisningen, så stort, att det vore nödvändigt att för denna undervisning dela lärjungarna i grupper, som hvar för sig undervisades. Skulle ett skoldistrikt af allmänna medel i årligt understöd till slöjdundervisningen erhålla endast 75 kronor för hvarje dylik skola, finge det uppbära för sådan skola ett jämförelsevis mycket mindre

statsbidrag till denna undervisning än för skola, i hvilken de slöjdandes antal vore så litet, att en indelning i olika slöjdgrupper vore obehöflig. I de medelstora och större städerna med deras många parallela, till antal och storlek vexlande skolklasser kunde för öfrigt något visst antal å der befintliga folkskolor ej uppgifvas, enär någon bestämd norm för beräkningen i detta afseende ej finnes. I requisitionen af statsunderstöd till undervisningen i slöjd hade därför några skolråd angifvit de olika slöjdgrupperna som särskilda afdelningar af folkskola och anhållit att i dylikt understöd erhålla ett belopp af 75 kronor för hvarje afdelning, men de hade vanligen bekommit endast 75 kronor för alla afdelningarna tillsammans, enär det understöd, hvarom här vore fråga, utginge för skola, ej för skolafdelning. Andra skolråd deremot hade i requisitionen af statsbidrag till ifrågavarande undervisning uppgifvit, att de för de olika slöjdgruppernas undervisning anordnat särskilda skolor, och dymedelst för hvarje af dessa erhållit i understöd af allmänna medel ett belopp af 75 kronor. Oegentligt syntes det dock vara att kalla hvarje grupp folkskolegossar, som undervisades i slöjd fyra timmar i veckan, ofta af folkskolans lärare och i folkskolans lokal samt på tid, som vore bestämd för arbetet i denna, för en särskild skola. Rättare skulle det vara att kalla en dylik grupp, hvad den i sjelfva verket vore, nemligen afdelning af en skola.

Af det sagda kunde emellertid den slutsats dragas, att det för en någorlunda jemn och rättvis fördelning af anslaget till främjande af slöjdundervisningen vore nödvändigt, att understöd till denna undervisning finge utgå äfven för afdelning af skola, och att sålunda föreskriften i kungörelsen den 11 september 1877, att understöd af allmänna medel till slöjdundervisningen skulle utgå för hvarje skola, förändrades derhän, att sådant understöd förklarades utgå *för hvarje skola eller afdelning af skola*.

Dernäst har departementschefen tagit i skärskådande frågan, om ett bestämdt antal af i slöjdundervisningen deltagande gossar borde föreskrifvas som vilkor, för att understöd af allmänna medel till nämnda undervisning skulle få utgå till skola eller afdelning af skola.

Med afseende härå anför departementschefen, att, då under år 1892 funnits på landsbygden ej mindre än 170 skolor, i hvilka de slöjdandes antal understigit 10, det syntes kunna med skäl ifrågasättas, huruvida, om i en skola ett så litet antal ville begagna sig af slöjdundervisningen, nyttan af denna motsvarade de kostnader, som derpå nedlades, och om staten borde understödja den, då i ett skoldistrikt ett så ringa intresse finnes för densamma, att endast så få ville göra sig den till godo. Att vidare i åtskilliga städer

slöjdundervisningen vore anordnad på ett sätt, som gjorde statsverkets utgifter därför onödigtvis stora, syntes kunna slutas deraf, att under samma år i städerna funnits 74 slöjdgrupper eller skolor, i hvilka elevantalet understigit 16, nemligen

5 med	6— 8 elever
11 „	9—10 »
58 „	11—15 » samt att

i en stad, der de slöjdandes antal nämnda år uppgått till 216, dessa indelats i ej mindre än 19 grupper och i en annan stad, der de slöjdande varit 147, dessa fördelats i 12 grupper.

För att statsbidrag till främjande af undervisning i slöjd skulle medföra ett så omfattande gagn som möjligt, och statsverket ej onödigtvis betungas med utgifter därför, vore det således enligt departementschefens åsigt nödvändigt att bestämma det minsta antal slöjdande gossar, som skulle finnas i skola eller skolafdelning, för hvilken skoldistrikt hade rätt att af allmänna medel uppbära understöd till bekostande af undervisningen i slöjd.

I fråga om det antal, som i sådant afseende borde bestämmas, anför departementschefen, att enligt de ofvan omtalade uppgifterna från de särskilda skoldistrikten år 1892 funnits på landet

6 skolor med	4 slöjdande gossar och derunder,
8 » »	5 slöjdande gossar
28 » »	6 » »
19 » »	7 » »
53 » »	8 » »
56 » »	9 » »
81 » »	10 » »
365 » »	11—14 » »

Summa 616.

Hade det nu varit föreskrifvet, att minst 15 gossar, som deltog i slöjdundervisningen, skulle finnas i en skola, för hvilken skoldistrikt finge uppbära understöd af statsmedel till sagda undervisning, hade ej mindre än 616 skolor måst undantagas från dem, för hvilka dylikt understöd kunde erhållas. Derigenom skulle dock ifrågavarande undervisning lidit allt för stort afbräck, då många skoldistrikt, i hvilka behovet af undervisning i slöjd vore känbart, vore för fattiga att utan statsunderstöd bekosta sådan undervisning, och då barnantalet i åtskilliga skolor i dessa distrikt vore så litet, att det, så länge deltagan-

det i slöjdundervisningen ej vore obligatoriskt, kunde vara svårt, ja, omöjligt att uppbringa de slöjdande gossarnes antal till 15. Deremot borde det ej vara förenadt med allt för stora svårigheter att i skoldistrikt, der det funnes ett verkligt behof af och lefvande intresse för slöjdundervisning, uppnå antalet 10.

Om det stadgades som vilkor för erhållande af statsunderstöd till slöjdundervisningen för en skola, att minst 10 af lärjungarne skulle deri deltaga, komme visserligen åtskilliga skoldistrikt att förlora det understöd, de hittills uppburit, men dels syntes det ej vara skäl, att både stat och kommun underkastade sig stora uppoffringar för undervisning i ett ämne, om endast ett ringa fåtal ville begagna sig deraf, dels kunde det ej anses som menligt för slöjdundervisningen öfver hufvud taget, om understöd till nämnda undervisning ej finge uppbäras för sådana skolor, i hvilka de slöjdande ej uppginge till 10.

Om det åter blefve fråga om skolafdelning, syntes antalet 10 vara för litet. Blefve det föreskrifvet, att minst så många slöjdande skulle finnas i den skolafdelning, för hvilken skoldistrikt hade rätt att uppbära sådant understöd, hvarom här vore fråga, skulle skolråden frestas att indela de slöjdande i grupper med omkring 10 i hvardera, helst som de kunde stödja sig på den af många hyllade åsigten, att slöjdgrupperna måste vara små, om undervisningen skulle medföra goda resultat. Men då erfarenheten lärt, att ett större antal slöjdande med framgång kunde undervisas tillsammans af en lärare, vore en sådan anordning af slöjdundervisningen mer än behöfligt betungande för statsverket. I många skoldistrikt hade ock år 1892 förekommit skolor eller grupper, hvori antalet slöjdande, som undervisades tillsammans, öfverstigit 10. Så hade nämnda år i städerna funnits

58	grupper	eller	skolor	med	11—15	elever
32	»	»	»	»	16—20	»
27	»	»	»	»	21—25	»
18	»	»	»	»	26—29	»

Under sådana förhållanden syntes det, som om elevantalet i en skolafdelning, för hvilken understöd af allmänna medel till slöjdundervisningen skulle få uppbäras, utan fara skulle kunna bestämmas till 15.

Med afseende å de följder för statsverket, som de sålunda föreslagna bestämmelserna skulle komma att medföra, yttrar departementschefen, att enligt de från de särskilda skoldistrikten inhemtade uppgifterna på landsbygden 24,753 gossar under år 1892 undervisats i slöjd. Dessa hade varit fördelade på 1,404 skolor, af hvilka

170	haft	1— 9	elever
446	»	10—14	»
300	»	15—19	»
240	»	20—24	»
124	»	25—29	»
96	»	30—44	»
24	»	45—59	»
3	»	60—74	»
1	»	75—89	»

Summa 1,404.

I städerna hade samma år 9,513 folkskolegossar deltagit i slöjd-undervisningen. Dessa hade varit fördelade i 297 grupper och skolor, nemligen:

9	med	1—9
56	»	10—14
36	»	15—19
29	»	20—24
21	»	25—29
82	»	30—44
43	»	45—59
9	»	60—74
4	»	75—89
7	»	90—104
1	»	180.

Summa 297.

De större af dessa grupper och skolor hade såväl på landsbygden som i städerna varit indelade i mindre arbetslag.

Enligt de meddelanden, som af landshöfdingeembetena lemnats till ecklesiastikdepartementet, hade under år 1892 till vederbörande skoldistrikt utanordnats 121,266 kronor 62 öre för 1,624 skolor. Omkring 80 skolor och grupper syntes sålunda under år 1892 af en eller annan anledning ej hafva erhållit understöd af statsmedel till undervisning i slöjd.

Tillämpade man de ofvan föreslagna villkoren för erhållande af understöd utaf allmänna medel till slöjdundervisningen på förhållandena, sådana de varit år 1892, eller på samma antal slöjdande och med den fördelning af dem i skolor och grupper, som här ofvan angifvits, skulle på landsbygden 1,391 och i städerna 545 skolor och skolafdelningar kunnat komma i åtnjutande af ifrågavarande understöd. Den dertill be-

höfliga anslagssumman skulle hafva uppgått till 145,200 kronor eller omkring 23,930 kronor mer, än som under nämnda år verkligen utanordnats för ändamålet.

Häraf finge dock ingalunda den slutsats dragas, att den föreslagna ordningen skulle medföra större proportionerlig kostnad än den gamla. Att den faktiska kostnaden för 1892 stannat vid ett belopp, som understege den summa, hvartill man skulle hafva kommit med tillämpning af den föreslagna ordningen, eller 145,200 kr., berodde dels derpå, att af någon anledning icke alla de 1,624 skolor, för hvilka statsbidrag utanordnades under nämnda år, erhållit 75 kronor hvar, dels ock hufvudsakligen derpå, att de särskilda skoldistrikten ej uti vidsträcktare mån, än som egt rum, begagnat sig af utvägen att för de gossar, som ville deltaga i slöjdundervisningen, anordna särskilda så kallade slöjdskolor med ett ringa antal elever, dels slutligen derpå, att för åtskilliga skolor eller skolafdelningar ej erhållits beräknadt statsbidrag, enär de föreskrifna villkoren därför ej blifvit uppfyllda.

I samma mån som skolråden indelade de slöjdande gossarne i grupper och för dessa anordnade särskilda skolor, hvilka utan hinder af gällande bestämmelser kunde göras så små som helst, borde och måste den nuvarande ordningen medföra för staten proportionsvis större utgifter i och för ifrågakvarande undervisning. Och dessa utgifter kunde blifva onödigtvis stora just derigenom, att elevantalet i de särskilda skolorna kunde sättas lägre, än som för en tillfredsställande undervisning vore behöfligt.

Redan under år 1893, under hvilket år antalet af de för de särskilda gruppernas undervisning anordnade skolorna säkerligen ej obetydligt stigit, komme det att med all sannolikhet visa sig, att statens utgifter i och för undervisningen i slöjd blifvit jemförelsevis större än under föregående år, helst som det syntes råda hos en stor del skolråd en viss benägenhet att för de särskilda slöjdgrupperna bestämma ett ringa antal elever.

Med allt skäl syntes sålunda kunna antagas, att, om villkoren för erhållande af statsunderstöd till bestridande af kostnaderna för undervisning i slöjd förändrades på sätt, som här ofvan blifvit föreslaget, statsverkets utgifter för nämnda undervisning ej komme att ökas. Sannolikt vore snarare, att de komme att blifva jemförelsevis mindre, än som kunde blifva fallet enligt i detta hänseende nu gällande bestämmelser.

Beträffande slöjdundervisningens anordning i öfrigt syntes fortfarande böra iakttagas, att läsning och slöjd på lämpligt sätt omvexlade med hvarandra, hvadan föreskriften, att undervisning i slöjd skulle

meddelas minst fyra timmar i veckan under hela den årliga lästiden, borde bibehållas.

Då Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke gifvit anledning till annan erinran från utskottets sida, än att utskottet ansett, att tydligen bör angifvas, att ifrågavarande understöd bör utgå från förslagsanslaget till bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må medgifva, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visar sig hafva på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen derigenom eftersättes, må af statsmedel för hvarje skola, hvori antalet slöjdande gossar uppgår till minst 10, erhålla ett årligt understöd af 75 kronor, derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjd-undervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flera afdelningar, må på här ofvan angifna vilkor för hvarje sådan afdelning, hvori antalet uppgår till minst 15, erhålla likaledes ett årligt understöd af 75 kronor; skolande förenämnda understöd utgå från förslagsanslaget till bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna.

Stockholm den 24 april 1894.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.
